

Jaap Molenaar

Overste Luden, niet alleen maar fortcommandant

In de jaren 1913 tot en met 1918 speelde Emil Luden een belangrijke rol in onze stad en naaste omgeving. Zijn oudst bekende voorvader was Johan Luden, geboren te Bergen in 1668 in Noorwegen en overleden in 1737. Hij vestigde zich aan het einde van de zeventiende eeuw in Amsterdam als stokviskooptman.

Overste Luden, te midden van zijn staf voor het Stadhuis

Hij en zijn nazaten zetten de stokvisnegotie voort, maar breidden deze wel uit naar andere terreinen, zoals o.a. een welvarend assurantiebedrijf. In later eeuwen waren verschillende leden van de familie actief als commissarissen van de Wisselbank waar het accent lag op de geldhandel. Zo maakten de firma's Hope en Van Loon & Co van hun expertise op financieel gebied gebruik. In de 19e eeuw verlieten de meeste leden van de familie Amsterdam en vestigden zich in de gemeenten Doorn en Overveen en later in Bloemendaal. Uit de laatste generatie (1890 – 1968) bleven er twee leden ongetrouwd en de derde verdronk in de Noordzee met achterlating van een zoontje, dat op 12-jarige leeftijd overleed aan tuberculose.

Familie

Emil Luden werd geboren in 1863 en overleed in 1942; hij werd in Bussum begraven in hetzelfde graf, waarin ook zijn Engelse vrouw Annie Lilian Warburgton Stent (1862 – 1943) en hun kinderen Marie Louise (1882 – ?), Johannes Maurits (1890 – 1915), Mathilde Catharina Gladys (1894 – 1914) en George Paul (1895 – 1968) zijn bijgezet.

Loopbaan

Van de begrafenis van Emil Luden wordt uitvoerig in de pers verslag gedaan. Hilversum. 9 januari 1942, "Hedenmorgen omstreeks vijf uur is op 78 jarige leeftijd op zijn buiten "Spijker polder" te Hilversum plotseling overleden generaal-majoor b.d. E. Luden, voorzitter van Stad en Lande van Gooiland. Hij bezocht er het gemeentelijk gymnasium, doch staakte zijn studies omdat hij zich meer aangetrokken voelde tot den handel. Hij begaf zich daarop in Indische en andere handelszaken waarmee hij verder altijd relaties heeft onderhouden. Zo was hij o.m. commissaris van de Deli Batavia, van de Deli Batavia-Rubber Maatschappij en lid van de Raad van Bestuur der Maatschappij van Nederlandse Waterleidingen. Hij was ook degene, die in 1903 de Elektrische Spoorweg Mij oprichtte en aan wie dientengevolge de aanleg van den tramweg Amsterdam-Haarlem te danken was. De heer Luden voelde zich sterk aangetrokken tot een militaire loopbaan en na een opleidingscursus te hebben gevolgd, werd hij in 1885 tot tweeden luitenant bij de Amsterdamse schutterij benoemd, waar hij in rang opklom tot majoor. In 1904 bij de invoering van de landweernet, richtte

hij te Amsterdam de landweer op en in 1905 werd hij als eerste reserve officier benoemd tot majoor bij de landmacht. In 1908 werd hij bevorderd tot luitenant-kolonel (overste); in 1919 tot kolonel. Op 1 oktober 1926 werd hem op zijn verzoek eervol ontslag verleend in de rang van generaal-majoor". Over zijn Edamse periode wordt niet gesproken.

De Stelling van Amsterdam

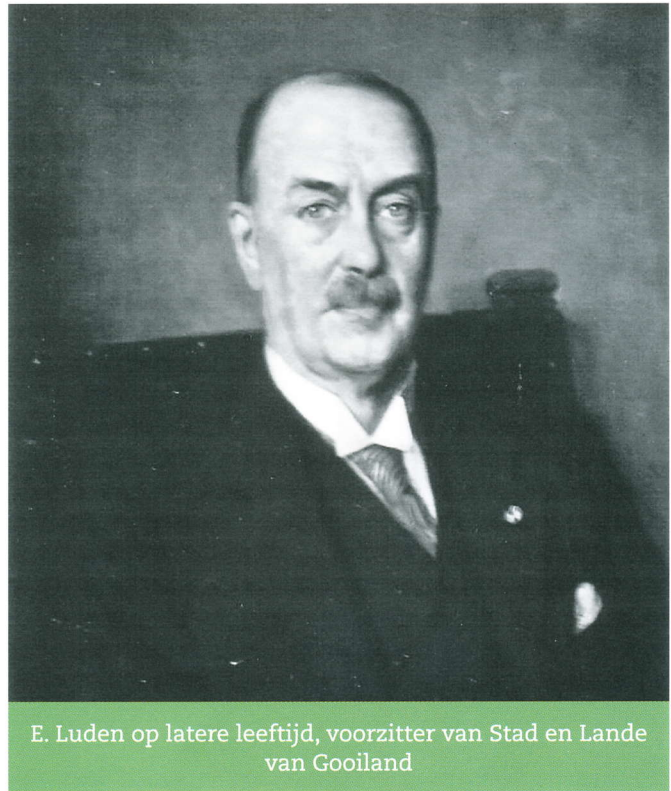
Toen de bouw van deze bunkerlinie zijn voltooiing naderde in het begin van de 20e eeuw waren de oefeningen van de soldaten in vele van deze 43 bouwwerken al volop aan de gang. Zo lezen we in het Algemeen Handelsblad een uitvoerig verslag van de fortmanoeuvres van de landmacht tussen 23 t/m 27 september 1912. Hier speelden de forten bij Aalsmeer, Kudelstaart, de Kwakel, de Drecht en Uithoorn een rol. De reserve luitenant-kolonel Luden had daarin de belangrijke functie van plaatsvervangend commandant. Nadat de eerste wereldoorlog uitbrak en Nederland neutraal bleef, werd de Stelling van Amsterdam, hoewel nauwelijks afgebouwd, in gebruik genomen. Als sluitstuk van de ring forten om Amsterdam was het fort Edam belangrijk. Grenzend aan de Zuiderzee met zijn dijken en sluis hadden de omstreeks 250 militairen een belangrijke taak en was het commando over dit fort voor Luden een eervolle opdracht

Op het fort

De soldaten die het fort bevolkten, sliepen met 15 à 20 man op een slaapzaal. Niet comfortabel maar er werd niet geklaagd. De dagen werden doorgebracht met trainen, marcheren, schietoefeningen en corvee en verder met kaarten en praten. De gemiddelde leeftijd was rond de 30 en een aantal was getrouwd en had een gezin. Onder strenge voorwaarden werd toestemming verleend voor een avondje uit. Maar ook dat werd door Luden met argusogen gevolgd opdat hem geen klachten ter ore zouden komen. Al snel werd een muziekkorps opgericht dat bij marcheren zo nodig actief was. Ook werd weldra een mannenkoor gevormd, dat oefende in de poterne en al of niet samen met het muziekkorps, uitvoeringen verzorgde in Edam, Monnickendam, Katwoude en andere forten. Daar de militairen uit alle hoeken van Nederland kwamen en men regelmatig wel een nachtje naar huis mocht, moest er altijd voor gezorgd worden dat een volledige groep op het fort achter bleef. In principe kon op zondagmorgen op het fort een kerkdienst worden gehouden, maar men was vrij om in Edam de kerk te bezoeken die hem paste. Vooral de katholieken maakten hiervan gebruik.

Overste Luden

Van huis uit voelde overste Luden zich thuis in bestuurskringen en dat werd snel duidelijk in Edam. Hij had al vlot contact met de toenmalige burgemeester Calkoen en ze hadden ongetwijfeld in diverse zaken gelijke interesses. Beiden waren bovendien fors

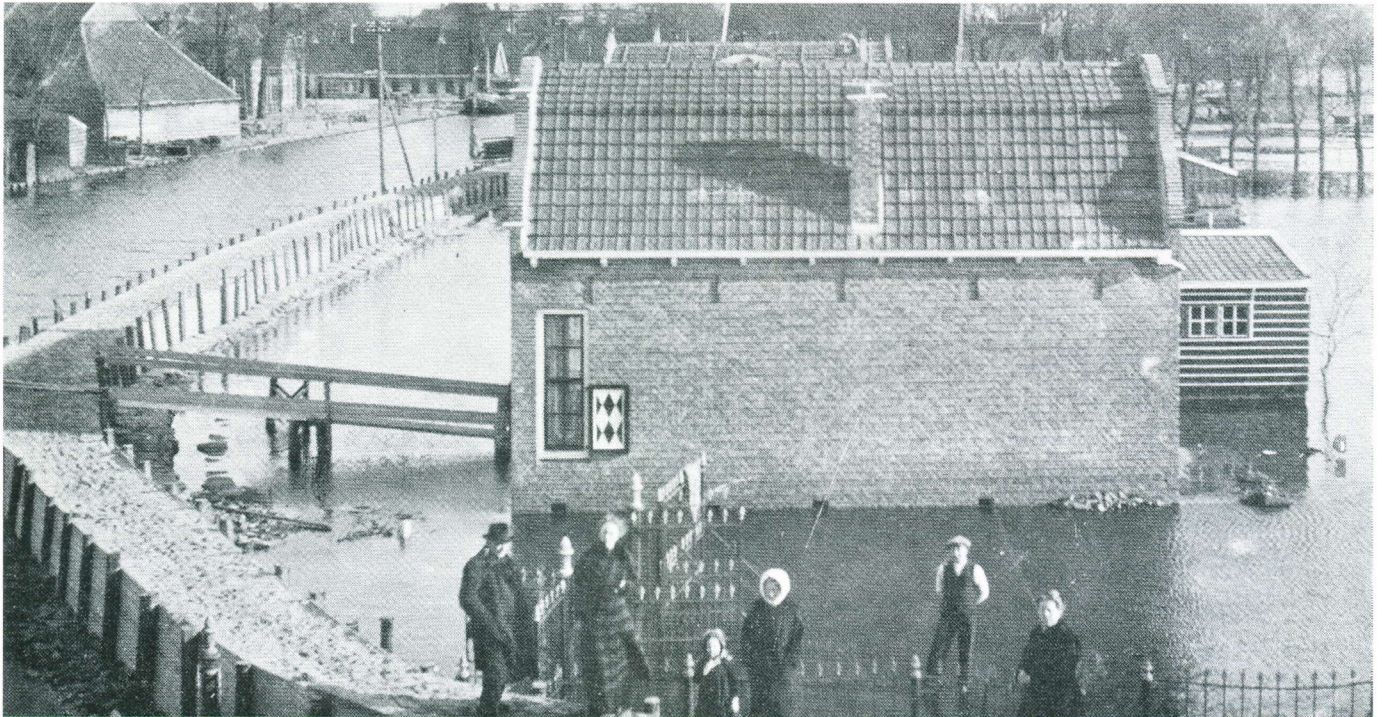

E. Luden op latere leeftijd, voorzitter van Stad en Lande van Gooiland

gebouwd, getooid met een onderhouden buikomvang en voorzien van een zwaar en hoorbaar stemgeluid. In het burgemeestershuis aan de Lingerzijde werd een kamer ingericht voor de overste. Zijn paard, waarop hij 's morgens naar het fort reed, vond een plaatsje in het koetshuis van de burgemeester waar ook diens paard en koets waren gestald. De verzorger kreeg er een klusje bij en de heren rookten na het avondeten een welverdiende sigaar. Dat beide heren ook op andere terreinen hun belangstelling toonden, blijkt uit een bericht in de krant van september 1917, over de voetbalclub EVC en de gymnastiekvereniging F.L. Jahn die samen wedstrijden organiseerden in de "lichte atletiek". Het comité twijfelde aanvankelijk of het wel gepast was om in deze zorgelijke tijd feesten te organiseren maar was toch van mening dat men ter verhoging van de volkskracht en volksgeest in deze dagen niet achter kon blijven. Het comité mocht zich verheugen in de steun van de militaire en burgerlijke autoriteiten. Redenen waarom de commandant van de groep Edam en de burgemeester tot erelid van de genoemde verenigingen werden benoemd. De heren namen deze benoeming aan!

1916. Watersnood in Waterland.

In de eerste weken van januari 1916 was de combinatie van zware storm en regenval en ongunstige windrichting er de oorzaak van dat buiten de dijken van Waterland het waterpeil van de Zuiderzee sterk steeg. Deze dijken waren vele jaren nauwelijks onderhouden, vooral de binnenkant was zwak, mede door het feit dat op een aantal plaatsen in het jaar daarvoor een geul was gegraven om kabels en pijpen aan te leggen. Van 12 op 13 januari bezweek de dijk op een elftal plaatsen

Kistdam op het Klein Westerbuiten, op de dam het echtpaar Hermann. Links op de achtergrond het "Hof van Holland"

tussen kilometerpaal 24 en 27 (2300 m). Ook op enkele andere plekken in het gebied was er schade maar die bleef beperkt. De watermassa was tussen Amsterdam N, Zeevang en de Zaanstreek heer en meester. Op Marken kwamen 16 mensen om het leven (1).

De Zeevang en Zuidpolder, stonden ook onder water. De foto's van de koeien in de Grote Kerk zijn bekend. In Edam konden veel inwoners nog met droge voeten in huis bivakkeren, in Volendam echter liep de Volendammermeer met zijn oppervlakte van ca. 25 ha geheel onder evenals een groot deel van de straten. In enkele straten bereikte het water zelfs een hoogte van 1,50 meter.

Direct maatregelen

Burgemeester Calkoen trok er dagelijks op uit, lopend langs de zeedijk naar Volendam, die het met moeite had gehouden. Tussen Edam en Volendam was de dijk bij het toenmalige dijkmagazijn en de seinpaal bijna doorgebroken. Hij troostte de mensen, sprak ze moed in en... nam maatregelen! Zijn "overleg-lijntjes" waren kort en binnen enkele dagen had overste Luden, daartoe door zijn "huisbaas" Calkoen aangespoord, vrijwel alle soldaten bij elkaar om hulp te bieden. Zij werden in eerste instantie ingezet om de inwoners van Edam en Volendam te helpen bij het in veiligheid brengen van huisraad en bezittingen. Op het fort werden in grote eetketels extra maaltijden klaar gemaakt. De inzet van de soldaten gold vooral het herstel en versterking van de dijken en het aanleggen van kistdammen. Bij raadsbesluit van 03-12-1923 werden de heren Luden en Calkoen geëerd door hun naam te verbinden aan twee

straten in Volendam, de Overste Ludenstraat en de Calkoengracht.

Ook de vluchtelingen vanuit België in de eerste wereldoorlog in de gemeente konden rekenen op zijn hulp en medewerking. Na de oorlog werd hem daarvoor een ereteken van de gemeente Edam in zilver uitgereikt.

Na de oorlog

In Hilversum teruggekeerd na de oorlog blijkt hij opnieuw maatschappelijk betrokken. In 1903 kwam een geschil tussen Erfgooiers en gemeenten over de rechten van beweiding van de meentgronden tot uitbarsting en leidde zelfs tot militair ingrijpen waarbij een dode viel. Onenigheid bleef bestaan tot in 1912 de vereniging "Stad en Lande van Gooiland" werd opgericht. Daarin speelde Luden in de jaren die volgden een grote rol. Zijn capaciteiten als militair bevelhebber, zijn overwicht, kennis van zaken en diplomatie leidden ertoe dat de rust onder de Erfgooiers terugkeerde. In diverse kranten werd hij zelfs "De koning van Gooiland" genoemd.

Bij zijn terugtreden als voorzitter werd hij in een open landauer, voorafgegaan door vier bereden marechaussees met kolbak en zestig ruiters, gevolgd door nog eens veertig erfgooiers te paard begeleid naar hotel Hamford in Laren, waar het afscheid plaatsvond. Na zijn overlijden in 1942 werd hij bijgezet in een eenvoudig familiegraf en ontving zijn borstbeeld een ereplaats in het Gemeenlandshuis.

(1) Een uitvoerig verslag van deze stormvloed en dijkdoorbraken wordt beschreven in het boek van H.P. Moelker, uitgegeven door Nooy's drukkerij in 1975.